

(J.M Keynes) ৰ হাতত নগদ বাহি তত্বই বিকাশ লাভ কৰে।

ফিচাৰৰ লেনদেন আৰ্হি (Model) য়ে মুদ্রাতত্ত্ব আৰু দৰস্তৰৰ মাজত এক সম্পর্ক স্থাপন কৰাত বিফল হৈছে। ক্লেঞ্চি তত্বই অকৃতকাৰ্য্যভাৱে এই দুয়োটিৰ মাজত এক সম্পর্ক স্থাপনৰ প্ৰচেষ্টা আগবঢ়াইছে। মুদ্রাৰ মূল্য তত্ব সাধাৰণ মূল্য তত্বৰ এক বিশেষ ৰূপ। গতিকে মুদ্রাৰ মূল্য, মুদ্রাৰ যোগান আৰু চাহিদাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি নিৰ্দ্ধাৰণ হ'ব লাগিব। ফিচাৰৰ আৰ্হিত সমগ্ৰ গুৰুত্ব মুদ্রাৰ যোগানৰ ওপৰত আৰোপ কৰি চাহিদাক অৱমাননা কৰিছে; ক্লেঞ্চি তত্বই মুদ্রাৰ চাহিদাৰ ওপৰত ইয়াৰ প্ৰয়োজনীয় গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছে। এই তত্বই নিশ্চিতভাৱে ব্যক্তিয়ে মুদ্রা চাহিদা কৰা বিভিন্ন অভিপ্ৰায় (motives) সমূহ উল্লেখ কৰিছে। সন্দেহ নাই যে, মুদ্রাই বিনিময়ৰ মাধ্যম হিচাপে লেনদেন কাৰ্য্য সুচাৰুৰূপে সমাধান কৰে। মুদ্রাৰ প্ৰকৃত চাহিদা বয়-বস্তু আৰু সেৱাৰ লেনদেনকাৰী সকলৰ কাৰণে সৃষ্টি নহয়; কিন্তু প্ৰকৃত চাহিদা সৃষ্টি হয়, মুদ্রাক সঞ্চয়ৰ ভঁৰাল হিচাপে ব্যৱসায়িক লেনদেন সহজ, সুচাৰুৰূপে পৰিচালনা আৰু দৰাদৰি (bargaining)ৰ সুবিধা লাভৰ অৰ্থে। ইয়াৰোপৰি মুদ্রাৰ নগদ ৰূপে এজন ব্যক্তিয়ে সন্মুখীন হোৱা অনিশ্চিত ভৱিষ্যতৰ আনুসংগিক কাৰ্য্য সম্পাদন কৰে। গতিকে মুদ্রাক নগদ ৰূপত ৰখাৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ অভিপ্ৰায়, লেনদেন পৰিচালনা আৰু সাৱধানতাৰ লগত সম্পৰ্কিত। ব্যক্তিয়ে বছেৰেকীয়া প্ৰকৃতজাতীয় আয় (real national income) ৰ বা উৎপাদনৰ এটা অনুপাত নগদ হিচাপে ৰাখে। এক নিৰ্দ্ধষ্ট সময়ত এটা জাতিৰ নগদ বাহিৰৰ সৰ্বমুঠ চাহিদা প্ৰচলিত মুঠ মুদ্রাৰ পৰিমাণ নহয়। ই মাত্ৰ এবছৰৰ মুঠ প্ৰকৃত আয়ৰ এটা অংশহে।

1. মাৰ্শ্বালৰ নগদ বাহি সমীকৰণ (Marshall's Cash Balance equation) :

মুঠ মুদ্রাৰ পৰিমাণ নিৰ্ভৰ কৰে বছেৰেকীয়া আয়, ধন সম্পদৰ আকাৰ আৰু মুদ্রাৰ চাহিদা কাৰ্য্যৰ ওপৰত। মাৰ্শ্বালে ইয়াক তলত দিয়া ধৰণে উল্লেখ কৰিছে।

$$M = KY + K'A$$

য'ত M = মুঠ মুদ্রাৰ যোগান (Total Supply of money), মুঠ মুদ্রাৰ যোগানত প্ৰচলিত মুদ্রা আৰু বেংকৰ চলিত জমাক অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হৈছে।

Y = মুদ্রাগত আয় (Money income)

K = আয়ৰ সেই অংশ যাক ব্যক্তিয়ে নগদ ৰূপত ৰাখে (form of Cash)

A = ধন সম্পদৰ মুদ্রা মূল্য (money value of assets or wealth)

K' = ধন সম্পদৰ সেই অংশ যাক ব্যক্তিয়ে নগদ ৰূপত ৰাখে।

অৱশ্যে মাৰ্শ্বালৰ উল্লেখিত সমীকৰণটো পৰবৰ্তী অৰ্থনীতিবিদ সকলে সংশোধন কৰি সমীকৰণটোৰ পৰা ধন-সম্পদৰ অংশটো বাদ দিয়ে আৰু মুদ্রাৰ চাহিদা কাৰ্য্য আগবঢ়াই এনেদৰে, —

$$M = KY \dots\dots\dots (i)$$

এটা জাতিৰ মুদ্রাগত আয়, মুঠ দ্ৰব্য-সামগ্ৰী মূল্যৰ সমান। অৰ্থাৎ,

$$Y = P.O \dots\dots\dots (ii)$$

এতিয়া Y ৰ মান (i) নং সমীকৰণত প্ৰয়োগ কৰিলে মাঞ্চালৰ সমীকৰণটো হ'ব—

$$M = KPO$$

বা, $P = M/KO$ (iii)

যদি, $K = 0.10$, $O=10000$ (গোট হিচাপত) আৰু $M = 8000$ টকা, তেতিয়া প্ৰতিটো দ্ৰব্যৰ গড় দাম হ'ব—

$$P = M/KO = 8000/0.10 \times 10000 = 8000/1000 = 8 \text{ টকা}$$

মাঞ্চালৰ তত্বই গুৰুত্ব আৰোপ কৰে যে, K ৰ তীব্ৰতাৰ স্থানান্তৰে, মুদ্ৰাৰ যোগান স্থিৰে থকা অৱস্থাতো দৰমহাৰ ওপৰত তাৎপৰ্য্যপূৰ্ণ ভাবে প্ৰভাৱ পেলায়। ধৰা হ'ল—

K, 0.10 ৰ পৰা 0.15 লৈ বৃদ্ধি পালে; এনে অৱস্থাত প্ৰতিটো দ্ৰব্যৰ দাম কমিব এনেদৰে,

$$P = M/K_0 = 8000/0.15 \times 10000 = 8000/1500 = 16/3 \text{ টকা} = 5.33 \text{ টকা}$$

আকৌ K ৰ মান 0.10 ৰ পৰা 0.08 লৈ হ্রাস পালে প্ৰতিটো দ্ৰব্যৰ দাম বৃদ্ধি পাব এনেদৰে,

$$P = M/KO = 8000/0.08 \times 10000 = 8000/800 = 10 \text{ টকা।}$$

গতিকে দেখা গ'ল যে, মাঞ্চালৰ সমীকৰণত তাৎপৰ্য্যপূৰ্ণ সূচকটো M নহয়; ইয়াত গুৰুত্বপূৰ্ণ সূচকটো K হৈছে।

চিত্ৰ 3.C ত মুদ্ৰাৰ যোগান (M_s) ৰেখাডাল OX ৰ সমান্তৰাল। মুদ্ৰাৰ যোগান মুদ্ৰা কৰ্তৃপক্ষই নিৰ্দিষ্ট কৰে।

আয় স্তৰৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত নহয়। মুদ্ৰাৰ চাহিদা M_d নিৰ্ভৰ কৰে প্ৰকৃত আয়ৰ ওপৰত। ইয়াত প্ৰকৃত আয় (Y) স্থিৰে থাকে বুলি ধৰা হৈছে। প্ৰাৰম্ভিক অৱস্থাত মুদ্ৰাৰ যোগান আৰু চাহিদা A বিন্দুত সমান হৈছে আৰু ন্যূনতম (nominal) আয়স্তৰ $P_0\bar{Y}$ । মুদ্ৰাৰ চাহিদা স্থিৰে থকা অৱস্থাত ($M_d = KY$), মুদ্ৰাৰ যোগান M_s ৰ পৰা M'_s লৈ বৃদ্ধিয়ে প্ৰাৰম্ভিক আয় স্তৰ ($P_0\bar{Y}$) ত মুদ্ৰাৰ চাহিদাতকৈ অতিৰিক্ত যোগানৰ সৃষ্টি কৰিব। ইয়াৰ ফলত দ্ৰব্য-সামগ্ৰীত ব্যয় বৃদ্ধিৰ

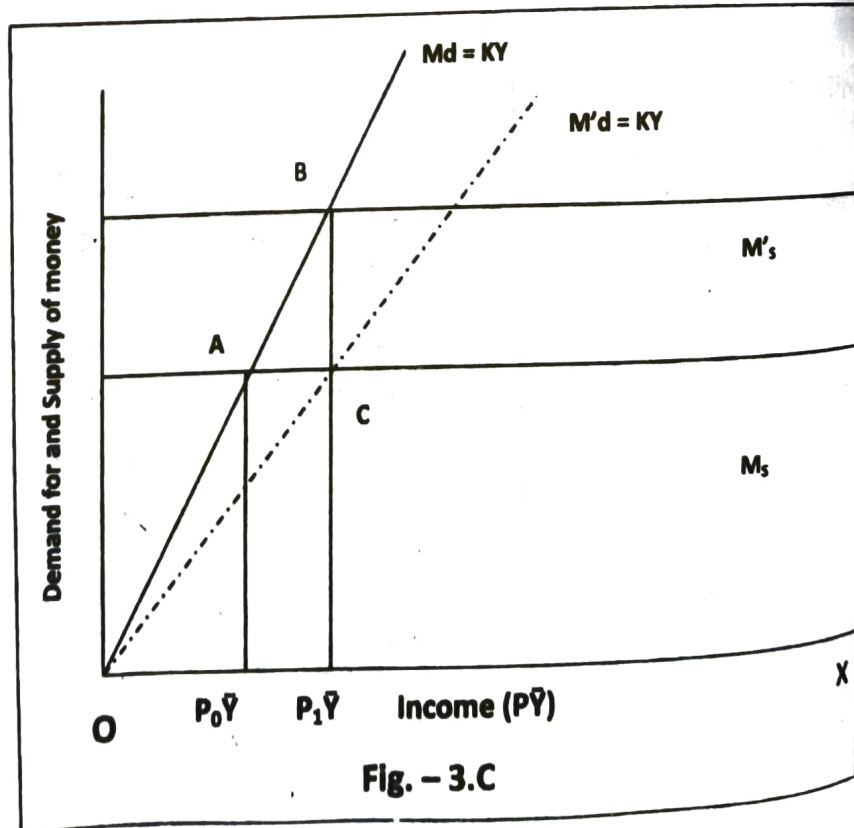

Fig. - 3.C

জৰিয়তে ব্যক্তিৰ হাতত অত্যধিক মুদ্রা যোগানৰ বাহি সৃষ্টি হ'ব। কাৰণ উৎপাদিত দ্ৰব্য (প্ৰকৃত আয়) স্থিৰ (\bar{Y})। গতিকে বৃদ্ধিত মুদ্রা ব্যয়ে দৰস্তৰ P_0 ৰ পৰা P_1 লৈ বৃদ্ধি কৰিব আৰু নূন্যতম আয় স্তৰ $P_0 \bar{Y}$ ৰ পৰা $P_1 \bar{Y}$ লৈ বৃদ্ধি কৰিব। গতিকে K আৰু Y স্থিৰ আৰু $M_d = M$ বুলি ক্ৰেমিঞ্জ সমীকৰণে মুদ্রাৰ পৰিমাণ আৰু দৰস্তৰৰ সংস্থাপিত তত্ত্ব আগবঢ়াইছে।

একেদৰে, মুদ্রাৰ যোগান (M_s) স্থিৰ বুলি ধৰিলে, K ৰ পৰিমাণ হ্রাসে মুদ্রাৰ চাহিদা হ্রাস কৰিব আৰু চাহিদা ৰেখা $M = KY$ ৰ পৰা $M'd = KY$ লৈ স্থানান্তৰ কৰিব। ইয়ে মুদ্রাৰ চাহিদাতকৈ অত্যধিক যোগানৰ সৃষ্টি কৰিব আৰু দ্ৰব্য-সামগ্ৰীত ব্যয় বৃদ্ধি পাব। আকৌ দ্ৰব্য উৎপাদন স্থিৰে থকা অৱস্থাত মুদ্রাৰ যোগান বৃদ্ধিয়ে মুদ্রা ব্যয় বৃদ্ধি কৰি দৰস্তৰ P_0 ৰ পৰা P_1 লৈ বৃদ্ধি কৰিব আৰু নূন্যতম আয়স্তৰ $P_0 \bar{Y}$ ৰ পৰা $P_1 \bar{Y}$ লৈ বৃদ্ধি কৰিব।

2.0 পিগুৰ সমীকৰণ (Pigou's equation):

পিগুৰ নগদ বাহি সমীকৰণটো এনে ধৰণৰ —

$$1/P = KR/M$$

য'ত P = দৰস্তৰ (Price level) আৰু $1/P$, ক্ৰয় ক্ষমতা (Purchasing power)

R = মুঠ প্ৰকৃত আয় (Real total income)

K = ব্যক্তিয়ে নগদ মুদ্রা হিচাপে ৰখা প্ৰকৃত আয়ৰ অনুপাত (Proportion of real income held in

cash form)

1. money supply)